

УДК 37.036

3. Теорія і практика виховання

**АВТОРСЬКА ПРОГРАМА З ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-
ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ
«КРАСА ТВОЯ – ХАРКІВЩИНА»**

Блудова Ю.О., к.пед. н.

викладач кафедри педагогіки, психології та менеджменту освіти
*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

У статті розкрито проблему естетичного виховання учнів початкової школи та зокрема питання формування художньо-естетичного смаку молодших школярів. Вирішення поставлених завдань здійснювалось завдяки розробці та впровадженню в освітній процес початкової школи авторської програми естетичного виховання «Краса твоя – Харківщина». Детально описана мета курсу, його завдання, наведено навчально-тематичний план, методи навчання, форми проведення різноманітних виховних заходів.

Ключові слова: *естетичне виховання, художньо-естетичний смак, молодший шкільний вік, методи виховання, засоби виховання, початкова школа.*

В статті раскрыто проблему эстетического воспитания учащихся начальной школы и в частности вопрос формирования художественно-эстетического вкуса младших школьников. Решение поставленных задач осуществлялось благодаря разработке и внедрению в образовательный процесс начальной школы авторской программы эстетического воспитания «Красота твоя - Харьковщина». Подробно описана цель курса, его задачи, приведены

учебно-тематический план, методы обучения, формы проведения различных воспитательных мероприятий.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, художественно-эстетический вкус, младший школьный возраст, методы воспитания, средства воспитания, начальная школа.

Bludova Yu. AUTHOR'S PROGRAM FOR SHAPING THE ARTISTIC AND AESTHETIC TASTE OF THE CHILDREN OF THE YOUNG SCHOOL "YOUR BEAUTY – KHARKIVSHCHYNA".

The article reveals the problem of aesthetic education of elementary school students and, in particular, the question of shaping the artistic and aesthetic taste of younger students. In order to deepen the knowledge of the history of the region, its art and increase the creative potential of elementary school students in order to intensify the process of formation of artistic and aesthetic taste, within the framework of the molding experiment, we developed and implemented in the educational process a program of aesthetic education "Your beauty - Kharkiv region" that was included in the curriculum of elementary schools of secondary education. The purpose of the study program is to familiarize students of elementary school with material and intangible cultural-historical heritage, the formation of artistic and aesthetic taste of junior schoolchildren on the best examples of the regional cultural-historical heritage of the Kharkiv region; raising the personal responsibility of each student for the preservation, restoration and enhancement of the cultural and historical heritage of the region. It also describes in detail its tasks, the educational-thematic plan, the methods and forms of the various educational activities.

The program consists of separate units: «Slobozhansky motives», «People are gaining strength», «Rainbow of nature», «Fixed music of the city (architecture)», «Fair of literary smog», «Music of knocking into our hearts», «Gallery of magic paints», «See beautiful – create amazing», which includes different topics of the classes.

The forms of events can be as follows: conversations, games, preparation of student mini-reports, research work, oral journals, subject weeks, creative work of traditional calendar holidays, games and events, ethnographic intelligence, visiting theaters, museums, exhibitions, concerts halls, historical monuments and other institutions of culture and art, organization of meetings with prominent figures of culture and art of the Kharkiv region, group work and master classes; Some hours should be spent on research work and independent study of the historical aspect and historical periods of the region's development.

The content of the classes gives children the opportunity to feel the world of beauty in general, allows them to develop their creative abilities, to assess the objects and phenomena of the surrounding reality.

Keywords: *aesthetic education, artistic and aesthetic taste, primary school age, methods of education, means of education.*

Постановка проблеми. Естетичне виховання особистості відбувається з перших кроків становлення людини, з дитячих років, вчинків. Майбутнє кожної нації залежить від молодого покоління, і від того, яке уявлення про світ, про свою роль у суспільстві вони займатимуть, які ідеали та цінності в них будуть формуватись, залежатиме майбутнє нашої держави. Важлива місія у вирішенні цього завдання постає перед вихователями, вчителями та викладачами. Їх задача – виховати таких громадян, які, вступивши до дорослого життя, зможуть гідно продовжити починання своїх батьків і сприяти розвитку суверенної держави.

У формуванні гармонійно розвиненої особистості дитини сьогодні все більш значну роль починає відігравати художньо-естетичне виховання в цілому та художньо-естетичний смак зокрема.

Аналіз актуальних досліджень. Необхідність естетичного виховання в процесі навчання підкреслювали видатні педагоги. Так, К. Ушинський зазначав, що «кожен навчальний предмет так чи інакше містить естетичний елемент,

передачу якого учням повинен мати на увазі вчитель» [3]. В. Сухомлинський стверджував: «...Без емоційно-естетичного струменя неможливий повноцінний розумовий розвиток дитини... Краса й жива думка так само органічно поєднані, як сонце і квіти». Загальна культура молоді людини – це той фундамент, на якому будується духовно-моральне життя людини. «Прекрасне – могутнє джерело моральної чистоти. Духовного багатства, фізичної досконалості», – писав видатний педагог [2]. Основою, на якій здійснюється естетичне виховання є певний рівень художньо-естетичної культури особистості, її здатності до естетичного освоєння дійсності. Цей рівень виявляється у розвитку всіх компонентів естетичної свідомості (почуттів, смаків, ідеалів, потреб та переживань) [4].

Мета статті – обґрунтувати необхідність естетичного розвитку та ефективного формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку завдяки запровадженню в освітній процес початкової школи авторської програми естетичного розвитку «Краса твоя – Харківщина».

Виклад основного матеріалу. Насичення програм початкової школи надбаннями регіональної культурно-історичної спадщини сприяє активізації процесу естетичного сприймання та засвоєння національних художніх образів, прагненням перейнятися духом найкращих зразків багатовікової культури нашого народу.

Було проведено низку зустрічей з відомими діячами культури та мистецтв Харківщини, відвідуванню регіональних музеїв, парків, театрів, залученню учнів до активних форм роботи відбувалося заохочення дітей до участі у конкретній діяльності, спрямованій на відновлення, збереження і примноження матеріальних і духовних багатств регіону.

На підвищення рівня сформованості художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку сприяло збільшення впливу запроваджених надбань регіональної культурно-історичної спадщини в освітньому процесі початкової школи. Робота у цьому напрямку здійснювалася двома шляхами: за допомогою залучення учнів до підготовки, участі та проведення заходів за народознавчою,

етнографічною тематикою або присвячувалась культурі, творчості видатних харківських діячів культури та мистецтв, а також, шляхом інтенсифікації інформаційно-пояснювальної роботи регіональної спрямованості на побутовому рівні.

Для поглиблення знань з історії регіону, його мистецтва й підвищення творчого потенціалу учнів початкової школи з метою активізації процесу формування художньо-естетичного смаку нами було розроблено та запроваджено в освітній процес програму естетичного виховання «Краса твоя – Харківщина», що була включена до навчального плану початкових класів закладів середньої освіти [1].

Метою вивчення програми є ознайомлення учнів початкової школи з матеріальною та нематеріальною культурно-історичною спадщиною, формування художньо-естетичного смаку молодших школярів на кращих зразках регіональної культурно-історичної спадщини Харківщини; виховання особистісної відповідальності кожного учня за збереження, відновлення та примноження культурно-історичної спадщини регіону.

Завданнями вивчення курсу «Краса твоя – Харківщина»:

1. сприяти засвоєнню учнями основних понять «художньо-естетичний смак», «матеріальна культурно-історична спадщина», «нематеріальна культурно-історична спадщина», «народне мистецтво»;
2. визначити виховний потенціал регіональної культурно-історичної спадщини, його духовно-культурні цінності, традиції, звичаї, особливості народного мистецтва;
3. залучити молодших школярів до дослідження та пізнання культурних та духовних надбань краю в історико-культурному контексті;
4. розкрити особливості та місце культурно-історичної спадщини краю в українській культурі;
5. активізувати потреби в самовихованні художньо-естетичного смаку у дітей молодшого шкільного віку на кращих зразках регіональної культурно-історичної спадщини.

Програма складається з окремих блоків: «Слобожанські мотиви», «Від народу набираємося сили», «Райдуга природи», «Застигла музика міста (архітектура)», «Ярмарок літературних див», «Музика стука у наші серця», «Галерея магічних фарб», «Побачити прекрасне – створити дивовижне», які включають в себе різні теми занять. Зміст занять надає дітям можливість відчутти світ краси в цілому, дозволяє розвивати їх творчі здібності, дати оцінку предметам і явищам оточуючої дійсності. Зміст кожного блоку можна реалізовувати окремо від інших, однак для вирішення поставленої мети необхідно вести систематичну роботу за всіма блоками. Навчально-тематичний план наведено у таблиці 1.

Табл. 1

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
програми «Краса твоя – Харківщина»

Назва	Форма проведення
1 блок «Слобожанські мотиви»	
1. Виникнення Харкова	Заочна мандрівка
2. Слобожанські візерунки	Бесіда
3. Скриня моєї прабабусі	Виставка малюнків
4. Слобожанські промисли	Відвідування музею Майстер класи Свято українського костюма Вернісаж
2 блок «Від народу набираємося сили»	
1. Традиції і звичаї народу	Бесіди
2. «Зимовий сонцеворот»	Відвідування Харківського обласного організаційно-методичного центру культури і мистецтва Зустрічі з етнографами та творчими колективами Харківщини Народні ігри та свята
3 блок «Райдуга природи»	
1. Загадковий і фантастичний світ природи	Бесіда
2. Природа і фантазія	Екологічний ранок
3. Мандруємо рідним краєм	Екскурсія (очна та заочна)
4. Вальс квітів	Конкурс малюнків
4 блок «Застигла музика міста (архітектура)»	
1. Пам'ять про минуле, закарбована в камені	Бесіда
2. Храми та монастирі Харківщини	Екскурсії (очна та заочна)
3. Архітектурні ансамблі міста	Творча майстерня
4. Місто майбутнього	
5 блок «Ярмарок літературних див»	

1. Магія театру 2. Рідний край кохати – в літературі прославляти 3. Література і театр	Бесіда Літературна вігальня Усний журнал Зустріч з письменниками регіону Відвідування театру Відвідування літературного музею Театральна постановка
6 блок «Музика стука у наші серця»	
1 З музикою навіки 2. Музична мандрівка 3. Весела нотка	Заочна мандрівка Відвідування філармонії, органного залу та театрів Зустрічі та майстер класи з творчими колективами Танцювально-музична година
7 блок «Галерея магічних фарб»	
1. Дім семи олівців 2. Світ прекрасного навколо нас	Екскурсії до музеїв Виставка дитячих робіт
8 блок «Побачити прекрасне – створити дивовижне»	
Світ моїх захоплень	Звіт-концерт

Вивчення програми «Краса твоя – Харківщина» можна планувати під час освітнього процесу. Форми проведення можуть бути різноманітні: бесіди, ігри, підготовка учнівських міні-доповідей, дослідницька робота, усні журнали, предметні тижні, творча робота проведення традиційних календарно-обрядових свят, ігор і заходів, етнографічні розвідки, відвідування театрів, музеїв, виставок, концертних залів, історичних пам'яток та інших закладів культури та мистецтва, організація зустрічей з видатними діячами культури та мистецтва Харківщини, гурткова робота та майстер класи; окремі години слід відвести на дослідницьку роботу та самостійне вивчення питань історичного аспекту та історичних періодів розвитку регіону.

Цілеспрямована робота в заданому напрямку дозволить підвести дитину до того, що краса має бути присутньою у всіх сферах діяльності людини, все його життя.

У результаті вивчення програми «Краса твоя – Харківщина» учні повинні **знати:**

- сутність поняття «художньо-естетичний смак», його складові та засоби формування;

- загальні відомості про матеріальну та нематеріальну культурно-історичну спадщину;

- загальні відомості про культурний розвиток краю в історико-культурному контексті;
- особливості духовно-культурних процесів регіону;
- досягнення в різних галузях естетичної культури;
- досягнення відомих людей краю та особистий їх внесок у розвиток різних галузей культури.

Унаслідок вивчення програми «Краса твоя – Харківщина» учні повинні **вміти** :

- визначати сутність змісту регіональної культурно-історичної спадщини в культурі українського народу;
- бачити прекрасне, величне у пам'ятках духовної культури та використовувати духовно-культурні цінності культурно-історичної спадщини для підвищення рівня свого розвитку та естетичного смаку;
- долучатися до прекрасного через вивчення особливостей культури регіону та діяльності відомих людей краю;
- побачити свою роль у збереженні та відтворенні духовно-культурних пам'яток свого краю.

При викладанні програми широко використовувались методи навчання, які спонукали учнів до співтворчості, тобто до творчого ставлення й свідомого засвоєння знань із установкою на застосування їх на практиці і у побуті. Особлива увага приділялась створенню сприятливої творчої атмосфери в навчально-виховному процесі; активізація образного мислення, уяви учнів; пробудження емоційно-ціннісної реакції у процесі спілкування з кращими зразками регіональної культурно-історичної спадщини, акцентування уваги на виховному значенні народного мистецтва.

Ефективними у формуванні художньо-естетичного смаку у дітей молодшого шкільного віку виявилися бесіди «Хай в серці кожної дитини живе любов до України», «Українські вишиванки – наче райдуги світанки», «І все-таки: в началі було слово»; вікторини «Традиції та звичаї мого народу», «Царство природи», «Козацька держава – наша гордість і слава», «Народ вчить

як на світі жить»; розробка міні-проектів «Харківщина моя – краплиночка на карті» (улюблені місця відпочинку на природі, у селі); «Квітне барвами природи одяг рідного народу», «Славетні харків'яни»; круглі столи «Держава і громадяни», «Пам'ятати – означає шанувати та берегти»; усні журнали «Українські народні ремесла», «Краща мова єднання – це українська», «Героїчна Харківщина: від минулого до сьогодення»; фольклорні свята та ярмарки «Гайда всі гуртом ярмаркувати – перли мудрості збирати», «Вечорниці», «Фольклорний ярмарок»; конкурси творчих робіт «Вишиванка цвіте над Харківщиною», «Намалюю тебе моя рідна земля»; майстер-класи з вишивки, бісероплетіння, виготовлення ляльки-мотанки, виконання народного танцю тощо.

На нашу думку вищезазначені заходи допоможуть у вирішенні таких завдань: 1. активізація розуміння особливостей регіонального народного мистецтва; 2. стимулювання естетичного саморозвитку учнів через осягнення та втілення регіонального художнього образу; 3. створення умов для художньо-мистецького, творчого фактору впливу на процес формування художньо-естетичного смаку; 4. стимулювання формуванню стійкого інтересу до регіональної культурно-історичної спадщини та регіональної культури; 5. залучення до процесу формування художньо-естетичного смаку засобами регіональної-культурно-історичної спадщини класних керівників, вчителів-предметників, батьків, керівництва загальноосвітніх навчальних закладів та керівників творчих гуртків.

Під час проведення формувального етапу експерименту проведено заключний захід – літературно-музичну композицію. За основу діти самостійно обирали прозовий або віршований твір харківського автора; з допомогою батьків та вчителів виготовляли декорації та добирали костюми.

Ця робота потребувала від учнів практичного застосування отриманих знань, прояву креативності, творчості, вміння працювати в колективі, акторської майстерності, сценічного руху та використання кращих зразків народного мистецтва регіону.

Завдяки впровадженню в освітній процес різних методів навчання і виховання (словесних, наочних, практичних, методів стимулювання навчальної діяльності та методів самовиховання) створювались сприятливі умови для акцентування уваги учнів на естетичному в кращих зразках регіональної культурно-історичної спадщини.

Під час запровадження реалізації формульованого експерименту пильна увага приділялася реалізації міжпредметних зв'язків предметів, що репрезентують культуру, з літературою, музикою, образотворчим мистецтвом тощо. На уроках ми спирались на знання учнів, що вони набули під час освітнього процесу, що створювало умови для розуміння ними закономірностей розвитку регіональної культури.

Висновок. Доведено, що використані види роботи значно впливають на ставлення до народного мистецтва, регіональної культурно-історичної спадщини та культури в цілому. За твердженням учнів, після проведеної роботи, щодо вивчення регіональної культурно-історичної спадщини та знайомства з народним мистецтвом, їх знання стали глибшими, а ставлення до історії регіону, літератури, мови, традицій змінилось.

Формуванню художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку сприяли проведені конкурси, творчі проекти, постановки літературно-музичних композицій. Ця форма роботи була підсумковим етапом співпраці вчителів із учнями початкової школи у процесі підготовки творчих робіт.

У процесі дослідження виявлено, що проведення запропонованих форм і методів роботи будуть найбільш ефективно реалізовувати поставлену мету.

Наведена програма розв'язання проблеми формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку дає можливість збагачувати зміст предметів початкової школи та позакласні заходи необхідним і конкретним змістом існуючі види і засоби, що сприяло поглибленню та якісному покращенню усього освітнього процесу.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Потребує подальшої розробки програма естетичного розвитку для студентів-майбутніх вчителів та розробці методичних рекомендацій для вчителів і батьків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блудова Ю.О. Формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2018. 20 с.

2. Сухомлинский В. А. Духовный мир школьника подросткового и юношеского возраста. Москва : Учпедгиз, 1961. 223 с.

3. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. Вибрані педагогічні твори : у 2-х т. : пер. з рос. / за ред. О. І. Пискунова. Київ : Рад. школа, 1983. Т. 1. : Теоретичні проблеми педагогіки. С. 192–471.

4. Шевченко Г. П. Эстетическое воспитание в школе : учеб.-метод. пособие. Київ : Рад. шк., 1985. 144 с.